

258

۱۵۵۵

۱

۱۷۲

مطهری

استقامت

فضایی

www.ketab.ir

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ
مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعْزِزُ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ
عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٦﴾ تُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ
فِي اللَّيْلِ تُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَمِيتِ وَتُخْرِجُ الْمَمِيتَ مِنَ الْحَيِّ
وَتَرْفُقُ مِنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢٧﴾^١

بگو (ای پیغمبر) بار خدایا، ای پادشاه ملک هستی، تو هر که را
خواهی ملک و سلطنت بخشی و از هر که خواهی ملک و سلطنت
بازگیری، و هر که را خواهی عزت دهی و هر که را خواهی خوار گردانی،
هر خیر و نیکویی به دست توست و تنها تو بر هر چیز توانایی. (۲۶) شب
را در پرده روز نهد سازی، و روز را در حجاب شب ناپدید گردانی، زنده
را از مرده و مرده را از زنده برانگیزی، و به هر که خواهی روزی
بی حساب عطا کنی. (۲۷)

سرشناسه	:	اکرمی ابرقوئی، زهرا، ۱۳۵۷
عنوان قراردادی	:	ایران، قوانین واحکام Iran. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآورنده	:	انگلستان، قوانین واحکام Great Britain. Laws, etc
مشخصات نشر	:	اشتباهات قضایی (بررسی تطبیقی اشتباهات قضایی و علل شکل گیری آن در رسیدگی های کیفری در حقوق ایران و انگلستان) / نویسنده: زهرا اکرمی ابرقوئی؛ همکار نویسنده و ویراستار اکبر کاشفی قم: مرامیر المومنین (ع)، ۱۳۹۷
مشخصات ظاهری	:	۱۷۱ ص؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س م.
شابک	:	978-964-159-304-1
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
موضوع	:	اشتباه قضایی - ایران Judicial error - Iran
موضوع	:	اشتباه قضایی - انگلستان Judicial error - Great Britain
موضوع	:	اشتباهات (حقوق جزا) - ایران Mistakes (Criminal Law) - Iran
موضوع	:	اشتباهات (حقوق جزا) - انگلستان Mistakes (Criminal Law) - England
موضوع	:	حقوق تطبیقی Comparative Law
موضوع	:	کاشفی، اکبر، ۱۳۵۲
شناسه افزوده	:	۱۳۹۷ ۵ الف ۷ الف / KMH۱۷۹۸
رده بندی کنگره	:	۳۴۵
رده بندی دیویی	:	۵۲۷۰۳۲۸
شماره کتابشناسی ملی	:	

اشتباهات

قضایی

(بررسی تطبیقی اشتباهات قضایی و علل شکل‌گیری آن در
رسیدگی‌های کیفری در حقوق ایران و انگلستان)

نویسنده: زهرا اکرمی ابرقوئی

با تقدیر و تشکر از:

دکتر حبیب میر محمد صادقی

دکتر نسرتین مهرا

دکتر امیر ایروانیان

دکتر مصطفی ماندگار

دکتر حسین سلطانی فرد

این اثر تقدیم می شود به:

مهمسر و فرزندانم

.....
اشتباهات قضایی (بررسی تطبیقی اشتباهات قضایی و علل شکل‌گیری آن در رسیدگی‌های کیفری در حقوق ایران و انگلستان)
.....

مؤلف: زهرا اکرمی ابرقوئی
همکار نویسنده و ویراستار: اکبر کاشفی

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۷

ناشر: مهر امیر المومنین قم

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۴۰۰۰ تومان

ایمیل نویسنده: za.ak2020@yahoo.com

فهرست مطالب

۵	چکیده
۶	مقدمه

فصل اول

۱۱	مفهوم و معیار اشتباه در حقوق ایران
۱۱	گفتار اول - مفهوم اشتباه
۱۵	بند نخست - تعریف لغوی اشتباه
۱۷	بند دوم - تعریف اصطلاحی اشتباه
۱۷	بند سوم - تفاوت اشتباه با واژه‌های مشابه
۱۷	الف - تفاوت اشتباه با سهو
۱۸	ب - تفاوت اشتباه با خطا
۱۸	ج - تفاوت اشتباه با غفلت
۱۹	بند چهارم - تعریف لغوی و اصطلاحی تقصیر
۳۶	گفتار دوم - مفهوم و معیار تقصیر یا اشتباه قاضی

فصل دوم

۴۰	اشتباهات قضایی در حقوق انگلستان
۴۲	گفتار اول - نگاهی به تشکیلات قضایی حاکم بر نظام عدالت کیفری انگلستان
۴۲	بند نخست - دولت
۴۹	بند دوم - دادگاه‌های کیفری
۵۳	ب - دادگاه استیناف
۵۵	ج - دادگاه سلطنتی
۵۸	د - دادگاه صلح

گفتار دوم - تعریف اشتباه قضایی در نظام عدالت کیفری انگلستان ۶۳

۶۶ انواع اشتباهات قضایی در حقوق ایران **فصل سوم**

گفتار اول - انواع اشتباه بر مبنای موازین فقهی ۶۸

بند نخست - اشتباه حکمی ۶۸

بند دوم - اشتباه موضوعی ۷۱

الف - اشتباه موضوعی در جرایم عمدی ۷۵

ب - اشتباه موضوعی در جرایم غیر عمدی ۷۵

گفتار دوم - انواع اشتباه قضایی بر مبنای موازین قضایی ۷۸

بند نخست - وقوع اشتباه در احراز واقعیت: ۷۸

بند دوم - وقوع اشتباه در مستندات حکم و موضوع آن به گونه‌ای

که به اساس حکم خدشه‌ای وارد نسازد: ۷۹

بند سوم - وقوع اشتباه در مستندات حکم و موضوع آن به گونه‌ای

که اساس حکم را خدشه‌دار کند ۸۰

۸۳ علل اشتباهات قضایی در حقوق ایران **فصل چهارم**

گفتار اول - جهات شکل‌گیری اشتباهات قضایی از منظر عنصر روانی ۸۵

بند نخست - اشتباهات قضایی ارادی یا عمدی ۸۵

ه - عدم رعایت سلسله مراتب: ۹۵

و - عدم تخصصی شدن قضات همراه با دادگاه‌ها ۹۵

ز - عدم نظارت بر سطح علمی قضات پس از استخدام ۹۵

ح - نبود قوانین شفاف و وجود ابهامات و تعارضات و تحولات پی‌درپی در

قوانین ۹۶

گفتار دوم - جهات شکل‌گیری اشتباهات قضایی از منظر عنصر مادی ۹۷

- بند نخست - تحصیل دلیل از طریق نامشروع و غیرقانونی ۹۷
- بند دوم - شهادت دروغ ۹۹
- بند سوم - اقرار صوری ۱۰۷
- بند چهارم - کارشناسان ۱۱۵
- بند پنجم - اسناد و مدارک مجعول ۱۲۳
- الف - ساختن نوشته یا سند ۱۲۴
- ب - ساختن مهر یا امضای اشخاص رسمی یا غیررسمی ۱۲۴
- ج - خراشیدن یا تراشیدن ۱۲۵
- د - قلم بردن ۱۲۵
- ه - الحاق ۱۲۶
- و - محو یا اثبات یا سیاه کردن ۱۲۶
- ز - دست بردن در تاریخ سند ۱۲۶
- ح - الصاق نوشت ای به نوشته دیگر ۱۲۶
- بند ششم - دلیل سازی ۱۲۹
- بند هفتم - مطبوعات و فشار افکار عمومی ۱۳۳

فصل پنجم

- ۱۳۶ گفتار نخست - محورهای تحقق اشتباهات قضایی در دامنہ حقوق انگلستان ۱۳۹
- بند نخست - عدم افشای ادله توسط دادستان ۱۳۹
- بند دوم - دسیسه برای ممانعت از جریان عدالت ۱۴۱
- بند سوم - تضییع حق دفاع متهم ۱۴۱
- گفتار دوم - نمونه‌های سوء جریان عدالت (بروز اشتباهات قضایی) در حقوق انگلستان ۱۴۴
- بند نخست - پرونده «گیلد فُرد فر» ۱۴۴
- بند دوم - پرونده «مگریِر سون» ۱۴۶

۱۴۷		بند سوم - پرونده «بیرمینگهام سیکس»
۱۴۸		بند چهارم - پرونده «تاتنهام تری»
۱۶۱		منابع و مآخذ:
۱۶۴		مقالات:
۱۶۵		پایان نامه‌ها:
۱۶۵		سایت‌های اینترنتی:

حروف اختصاری به کار رفته در این پایان نامه

ج: جلد

چ: چاپ

ص: صفحه

ق.م.ا: قانون مجازات اسلامی

اشتباهات قضایی جزء لاینفک امور قضایی می‌باشد و عوامل مختلفی باعث بروز این اشتباهات می‌گردند از جمله عوامل نفسانی قاضی تا سیستم قضایی و دست‌اندرکاران درگیر در پرونده از پزشک قانونی گرفته تا کارشناس و نیروی نظامی. برخی شیوه‌های مختلفی در مواجهه با اشتباهات قضایی در سیستم قضایی وجود دارد، از تخلف‌انگاشتن تا جرم‌انگاری و تعقیب کیفری شخص خاطی و حکم به جبران خسارت وارده به اشخاص زیان‌دیده در این خصوص باید به اصل ۱۷۱ قانون اساسی و قانون نظارت بر رفتار قضات و قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ مراجعه نمود.

اصل ۱۷۱ بیان می‌دارد: هرگاه در اثر تقصیر یا اشتباه قاضی در موضوع یا در حکم یا در تطبیق حکم بر مورد خاص، ضرر مادی یا معنوی متوجه کسی گردد در صورت تقصیر، مقصر طبق موازین اسلامی ضامن است و در غیر این صورت، خسارت به وسیله دولت جبران می‌شود و در هر حال از متهم اعاده حیثیت می‌شود. مسئله مهم دیگری که در این باب وجود دارد تفکیک میان «تقصیر» و «اشتباه» است. یعنی در کجا می‌توان ادعا کرد که قاضی مرتکب تقصیر شده و کجا اشتباه کرده است و مرجع تشخیص این موضوع چه کسی است و نوع برخورد دستگاه قضایی با اشتباه و تقصیر قاضی چگونه باید باشد.

مقدمه

همانطور که می‌دانیم قضاوت امر خطیری است و به خاطر عواقب دنیوی و اخروی که دارد کم‌تر کسی به آن تمایل دارد. هر قدر هم که در آن دقت شود و کلیه جوانب احتیاط و مقررات هم رعایت شود، باز هم امکان بروز اشتباه وجود دارد. وجود یک دستگاه قضایی عاری از هرگونه خطا و اشتباه منتهای آرزوی هر انسانی می‌باشد.

قوه قضاییه وظایف خطیری در زمینه رسیدگی و صدور حکم در مورد تظلمات، شکایات، حل و فصل دعاوی، کشف جرم و تعقیب متهمین برعهده دارد و در این راه از کمک نهادها و سازمان‌هایی از قبیل پزشکی قانونی، ادارات ثبت اسناد و املاک، کانون کارشناسان، کانون وکلا و غیره استفاده می‌نماید. پس امکان بروز اشتباه و لغزش از مراکز گوناگون مرتبط با این دستگاه عریض و طویل وجود دارد. با این حال نباید تصور کرد که اشتباه قضایی صرفاً زندانی کردن و بازداشت افراد بی‌گناه یا تبرئه مجرمین می‌باشد، بلکه همه همین کلاه یک‌فرد بی‌گناه در پیچ و خم رسیدگی‌های کیفری قرار می‌گیرد می‌توان گفت که یک اشتباه قضایی واقع شده است، شاهی که به اشتباه یا به دروغ شهادت داده،

مأمور ابلاغی که اوراق احضاریه یا ابلاغیه را به موقع نرسانده یا اصلاً ابلاغ نکرده و به اصطلاح اوراق را الصاق می‌نماید، کارشناسی که به لحاظ متخصص نبودن و عدم آگاهی در موضوع محوله یا از روی غرض و به خاطر اخذ رشوه اقدام به گزارش خلاف واقع می‌کند و این شهادت و ابلاغ گزارش خلاف واقع وی، مستند حکم دادگاه قرار می‌گیرد، همه و همه در بروز اشتباهات قضایی مؤثر می‌باشند. البته در اشتباه قضایی نباید تنها قاضی را متعصر دانست، زیرا قضایی نقشی در تعیین عوامل دخیل در جریان یک پرونده قضایی ندارد. لذا وجود سیستم‌های نظارتی دقیق بر رفتار همه عوامل دخیل بر روند پرونده، کم‌اهمیت‌تر از شخص قاضی نیست (ازسرباز مجموعه انتظامی گرفته تا منشی و مسئول سیستم و غیره همه در احقاق یک حق و یا برعکس آن بایستی پاسخگو باشند).

قضایی نیاز به فرایند دارد، بایستی از سوی عوامل آشکار و مخفی تحت فشار باشد. قضایی نیاز به امنیت دارد و این موارد جدا از مواردی است که قضایی سهواً و از روی ضعف علمی یا ناآگاهی و ندانستن مسأله یا از روی عمد اصولاً یا به هردلیل دیگری حتی را ناحق و حکمی به اشتباه صادر کند. وجود مراحل پژوهش و تجدید نظرخواهی، فرجام اعاده دادرسی از آراء بدوی و قطعی محاکم خود دلیل پذیرش امکان بروز اشتباهات قضایی می‌باشد.

حال چگونه می‌توان انتظار داشت که اگر ظلمی به مردم بشود آن‌ها به محاکم دادگستری مراجعه کنند ولی اگر ظلمی از ناحیه دادگستری صورت بگیرد بدون جبران باقی بماند. از عدالت به دور است دستگاهی که خود داعیه عدالت دارد در این مورد اقدامی انجام نداده و ضرر و زیان را جبران ننماید. مضافاً این که انسان به لحاظ انسان بودن جایز الخطا می‌باشد.

در ابتدا باید گفت که عنوان اشتباهات قضایی عنوانی کلی بوده و طیف وسیعی از اقداماتی که در حین رسیدگی صورت می‌گیرد را در بر می‌گیرد، از

ابلاغ اشتباه یک احضاریه تا اقدامات دیگری که توسط قانونگذار تخلف‌انگاری یا جرم‌انگاری شده است. بعضی از این اشتباهات تأثیری در روند رسیدگی و در ماهیت موضوع نداشته و فقط تخلف‌انگاری شده، مثل عدم امضاء صورت جلسه. ولی برخی از اقدامات جرم‌انگاری شده و علاوه بر مسئولیت کیفری دارای مسئولیت حقوقی نیز می‌باشند. بنابراین نمی‌توان تعریف دقیقی از اشتباه بیان نمود. ولی به طور اجمال می‌توان گفت که در بین معانی فارسی اشتباه، معنایی مانند شدن، پوشیده شدن کار، تلبیس رواج بیش‌تری دارد. تعبیر اشتباه در ادبیات حقوقی از معنای لغوی آن دور نیفتاده است و مراد از آن تصور مباح بودن امر خلاف قانون در روابط حقوقی افراد است. به عبارت دیگر اشتباه همان تصور نادرستی است که انسان از حقیقت پیدا می‌کند، تصور خلاف واقعی از چیزی. سیستم قضایی و شیوه رسیدگی در حقوق انگلستان بسیار متفاوت با نظام حقوقی ایران می‌باشد. برای مثال: دادستان که در حقوق مایک مقام قضایی می‌باشد در حقوق انگلستان یک مقام سیاسی بوده و اکثر تحقیقات در نظام «کامن لا» توسط پلیس که اختیارات وسیعی در این زمینه دارد انجام می‌گیرد.

در نظام حقوقی انگلیس هر نوع بی‌عدالتی که در فرآیند رسیدگی به پرونده به وجود آید عنوان اشتباه قضایی می‌گیرد. به تعبیر دیگر اشتباهات قضایی به معنای اشتباهات در تفسیر آیین دادرسی و یا اجرای قانون می‌باشد و نوعاً فرآیند قضا را به هم می‌زنند و به محکومین افراد بی‌تقصیر منجر می‌شود. این کتاب ضمن معرفی نهادهای درگیر در رسیدگی‌های قضایی در نظام قضایی انگلیس به بررسی اشتباهات قضایی در حقوق ایران و انگلستان و شیوه‌های جبران خسارت در هر دو نظام حقوقی می‌پردازد.

۲- به نظام حقوقی انگلستان «کامن لا» اطلاق می‌شود.

در پایان شایسته است از تمامی بزرگوارانی که در تدوین و چاپ این کتاب همکاری نمودند صمیمانه تشکر نمایم. ضمناً در راستای تکمیل این اثر، کتاب دیگری تحت عنوان «جبران اشتباهات قضایی-بررسی تطبیقی شیوه های جبران خسارت در رسیدگی های کیفری در حقوق ایران و انگلستان» تألیف که نظر خوانندگان گرامی به آن جلب می گردد .

نظرات اصلاحی شما راهگشای ما در چاپ های بعدی این کتب خواهد

يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ^۳

زهرا اکرمی الرقویی

تیرماه ۱۳۹۷

^۳ - آیه ۷۴ سوره مبارکه آل عمران.